

12-8-82

FÖRNAMNS rätta uttal är ett känsligt kapitel — det kan vara klokt att uttala namnet så som dess bärare själv önskar, framhåller prof. Thors i dag. Men någon Fredrika som vill heta Fredrika finns väl knappast ...

Dagens första frågande tar upp problem med uttalet av vissa förnamn, kanske närmast inspirerad av ett "konstigt mummel i radion", där det meddelades att morgondagens namn var **Fredrik, Fredrika**; mansnamnet hade betoning på slutstavelsen; kvinnonamnet åter betoning på första stavelsen och långt e.

Det där uttalet får stå för radioröstens räkning — en opinionsundersökning skulle säkert visa att **Fredrik** har betoning på första stavelsen, **Fredrika** däremot på andra stavelsen och långt i. Men alla förnamn har inte ett så allmänt accepterat uttal, och ett par skall behandlas i dag. — Det underliga uttalet i radion är inte engelskt.

Namnet **Viveca** brukar uttalas med tonvikt på första stavelsen. Om **Marika** vore jag frestad att säga detsamma, men jag känner damer som bär namnet och som uttalar det med betoning på **-ri**. I ett sådant fall är det svårt att säga, vilket uttal som är det "rätta": det är åtminstone klokt att rätta sitt uttal av en bestämd persons namn efter hans/hennes eget; en **Marika** får behålla sitt uttal med första stavelsen betonad, medan en **Marika** får höra sitt namn uttalat med tonvikt på andra stavelsen.

Ett bekant namn som har varierande uttal är **Alice**. Det kan sannolikt vara så, att namnet hos de normalt uttalas "Alis" med tonvikt på andra stavelsen, i Sverige däremot "Allis" med tonvikt på första stavelsen.

"Tallriken är komponerad av konstnären Raija Uosikinen". Det är väl helt riktigt, även språkligt

sett. En insändare menar att det naturliga vore "konstnärinnan R. U.". Han säger att formuleringen **konstnärinnan R. U.** "upplyser personer med svaga, eller inga som helst, kunskaper om finska namnformer, att det är fråga om en kvinna".

Det har för inte så länge sedan varit tal om feminina beteckningar på utövare av en verksamhet eller ett yrke. Det torde kunna fastslås att termer som **målarinna** och **skulpttris** fortfarande kan förekomma och detsamma gäller väl **konstnärinna**. Valet mellan **konstnär** och **konstnärinna** är väl snarast en fråga om personligt tycke; alla vill väl inte betona vederbörandes kön.

Det frågas: "Hur betecknar man något som beträffar hela Sovjetunionen? Jag har sett ordet **allunionell**. Kunde man också säga **pansovjetsk**? Jag tänker här på **de panamerikanska spelen**."

Det kan möjligen vara så, att förleden **pan** "all" (av grekiskt ursprung) inte är så allmänt bekant, trots att den ingår i stabiliserade termer som **panslavism**. Mitt förslag skulle närmast vara **allsovjetsk**.

"Vad har ordet **bol** för ursprung och vad betyder det?"

Bol som enkelt ord förekommer mest i historisk text, t.ex. som term för ett område omfattande ett antal byar. Dessutom har ordet funnits i sammansättningar som **prästbol** "prästgård med tillhörande marker". Ordet är bildat till stammen i **bo**; i sammansättningen **prästbol** ingår också former som har utvecklats ur **prästbord** (rd har liksom i vissa andra ord blivit ett l); **prästbord** avsåg det som tjänade till prästens uppehälle.

Av **bol** har ordet **böle** bildats. **Böle** betydde egentligen **ställe, där någon bor**, sedan "gård", "nybygge" och "by". Det är vanligt i ortnamn, särskilt i södra Finland, men finns också i Sydösterbotten. Exempel är **Kärböle**, **Träskböle**.

Carl-Eric Thors

TOSSA i betydelsen skoplagg är ett finlandssvenskt ord som inte funnits nåd för Svenska akademins ögon — i Sverige är tossan allthjämt bara ett fjolligt fruntimmer. Detta noteras i dagens Thors-text, som också bl.a. rekommenderar stavningen FINNÅ med svenskt å framom Finno med o.

Det var förra veckan tal om **bol** och **böle**. Det har efteråt kommit en läsarförfråga om innebörden av ordet **böle**. Medan **bol** som nämnt har använts i flera betydelser, har **böle** enbart haft betydelser som "gård", "nybygge" och "by". Det är sällsynt i texter, men vanligt i ortnamn. Det äldsta kända exemplet finns i Östgötalagen från början av 1300-talet. Det sägs där: "Nu a biur så böle sum bonde", dvs. "Nu har en bäver en boplatz för sig såsom en bonde".

För övrigt finns ordet **böle** mest i urkunder från Finland på 1400- och 1500-talen och betecknar i dem "nybygge" eller "gård på utmark". I nutiden ingår **böle** dels i namn som avser en gård, dels i namn på byar. En bosättning som ursprungligen har varit en enstaka gård har med tiden blivit en by. Som exempel på gårdnamn kan nämnas **Härtsböle** i Närpes. Bynamnen på **-böle** är många, bl.a. **Kärböle** (nu i Helsingfors stad).

Namntypen är vanlig i Finland upp till Vasatrakten i norr, men den är också väl företrädd i vissa delar av Sverige, bl.a. i Norrland. Ett känt fall är **Baggböle** vid Umeå, som har gett upphov till ordet **baggböleri** "olaga skogsavverkning".

Böle är nära besläktat med **bol**, övokalen beror på omljud av samma slag som i **fötter** och **rötter**.

Samma frågeställare är förvånad över att ordet **tossa** "sko" (t.ex. **gummitossa**) inte finns i ordböcker, utan "endast i tidningsannonser". Varför är det så, undrar han.

Förklaringen är enkel. **Tossa** "sko" är ett enbart finlandssvenskt ord. Visserligen finns det som många nog har märkt en del finlandssvenska ord i den senaste upplagan av Akademiens ordlista (1973), betecknade som "fini.", men det är bara ett urval. **Tossa** hör inte till de ord som har kommit med i ordlistan. Ordet gör troligen ett egendomligt intryck på rikssvenskar som är vana vid att ordet **tossa** betyder "fjantig kvinna".

En läsare från Sverige talar om ordet **hoppeligen**, som både han och hans finlandsfödda hustru tycker verkar "lustigt" och påhittat. — Jag vågar med bestämdhet säga att **hoppeligen** har behandlats i spalten, men det torde vara rätt länge sedan. Jag är glad över att "flankstödet" från Sverige ger mig anledning att beröra det en gång till. **Hoppeligen** är säkert bildat efter tyskans **hoffentlich**. Också på mig gör **hoppeligen** ett lustigt, för att inte säga komiskt intryck. Det finns inget skal alls att bruka det sedan ett svenskt, fullt acceptabelt ord för samma begrepp kommit i bruk, nämligen **förhoppningsvis**, som man numera ser rätt ofta även hos oss.

En frågeställare tycker illa om stavningen **Finno** för en bebyggelse i Esbo. Namnet brukar vanligen stavas **Finnä** och den stavningen är att rekommendera, bl.a. därför att namnet är sammansatt med ordet **å**. Liksom vissa andra nyländska ortnamn på **-å** (t.ex. **Ingå**) innehåller **Finnä** en personbeteckning.

"Vad är förra leden i ordet **kofferdikapten** och vad betyder sammansättningen?"

Kofferdi är ett äldre ord för "handel", lånat från lågtyskan eller holländskan. **Kop** motsvarar vårt **köp** och lågtyskans **fardie**, holländskans **vardij** är bildade till **fart**. **Kofferdikapten** är alltså "kapten på ett handelsfartyg" **Carl-Eric Thors**